

OD REDAKCJI

Kolejny tom „Roczników Humanistycznych” serii słowianoznawstwo zaprezentowany został w nowej, zmodyfikowanej formule tematycznej. Składa się bowiem nań materiał, którego przeważającą część stanowią artykuły jednorodne pod względem tematu, mianowicie teksty będące pokłosiem konferencji zatytułowanej *Mikołaj Gogol w interpretacjach i krytyce literackiej. Dwusetna rocznica urodzin pisarza*. Celem tego spotkania naukowego slawistów lubelskich była refleksja nad spuścizną pisarską Gogola i jej recepcją w myśli krytycznej, zarówno rosyjskiej, jak i ukraińskiej. Poza tym zawartość tomu wypełniają inne jeszcze pozagogolowskie teksty, zgodnie z profilem tematycznym „Roczników” slawistycznych, poświęcone problematyce literatury i języków wschodniosłowiańskich.

Rok 2009, w związku z przypadającym dwustuleciem urodzin pisarza, został ogłoszony przez organizację UNESCO rokiem Mikołaja Gogola, dlatego też, zwołując 14 maja 2009 roku konferencję upamiętniającą wielkiego twórcę, chcieliśmy się wpisać w kalendarz licznych i wielorakich imprez naukowych i kulturalnych, jakie odbywały się dla uczczenia jubileuszu pisarza, w tym zarówno w krajach Europy, jak też szczególnie w Rosji.

Dzieło Mikołaja Gogola (1809-1852), pisarza o niezwykłej osobowości twórczej, analizowane i reinterpretowane jest do dzisiaj, z mniejszą bądź większą intensywnością; jego biografia, literacki dorobek oraz zagadkowa estetyczna konwersja w drugim okresie życia i twórczości, droga od niezrównanego komika do postawy niesłusznie wykpiwanego *homo religiosus*, oryginalne pisarstwo, rozpięte między antypodami śmiechu i tragizmu, wciąż intryguje intelektualnie i nieustająco daje pole do różnorodnych odczytań. Sama zresztą postać twórcy jawi się niebanalnie, wbrew niektórym twierdzeniom o pospolitości jego biografii – iż żył zwyczajnie, tworzył i umarł śmiercią głodową – przyciąga mimo wszystko uwagę badaczy i staje się pełnym ambiwalentnych znaczeń tekstem o ciągle otwartej interpretacji. Warto zatem przypominać dotychczasowe badania, analizy i odbiór jego dzieła, zwłaszcza w roku jubileuszowym, przywoływać i czasem wydobywać z ogromnych zasobów gogoloznawstwa, już o randze światowej, nieznanе dotąd stronicе.

Przykłady, owych mniej znanych aspektów badań nad postacią Gogola twórcy, jego oddziaływania i śladu, jaki pozostawił w kulturze literackiej

nowych czasów, pojawiły się w kilku tekstach prezentowanych w kolejnym tomie naszych „Roczników”. Artykuły z kręgu problematyki gogolowskiej poruszają m.in. zagadnienia recepcji i przyswojenia dorobku Gogola przez innych pisarzy oraz propozycje hermeneutyczne badaczy zarówno rosyjskich, jak i ukraińskich, a więc wybitnych twórców: Vladimira Nabokova, Jewhena Małaniuka oraz literaturoznawcy Jurija Barabasza. W pracach tych ilustruje się niekwestionowany wpływ Gogola na innych pisarzy, szczególnie za sprawą jego najznakomitszych dzieł – m.in. *Martwych dusz*, *Tarasa Bulby*, a więc pokazane jest owo oddziaływanie na autorów polskiej powieści satyrycznej XIX wieku, a także na rosyjskich twórców, m.in. Wsiewołoda Kriestowskiego i Michaiła Garina–Michajłowskiego, w ich ujęciu kwestii żydowskiej.

Spuścizna literacka Mikołaja Gogola, Ukraińca z pochodzenia, przedstawia także interesujący obiekt badań jako scalenie pierwiastków kultury i mentalności ukraińskiej z pierwiastkami kultury i estetyki rosyjskojęzycznej, a więc staje się niejako uosobieniem dyskursu dwukulturowości, czy nawet – jeśli uwzględnić jego prace teoretyczne, gdzie pojawiają się idee i przemyślenia autora na temat cywilizacji religijnej – dyskursu kulturowego uniwersalizmu. Toteż kwestie tożsamościowe, identyfikacja narodowa, poetyka regionalizmu i etniczność, siłą rzeczy muszą zajmować w przybliżaniu Gogola miejsce istotne. Argumentem uzasadniającym nasilenie się tego właśnie ukraïnoznanawczego nurtu eksploracji nad Gogolem jest to, że jeszcze nie tak dawno Gogol istniał w przeważającej mierze jako pisarz rosyjski, reprezentujący dyskurs rosyjski. Jak twierdził ukraiński poeta emigracyjny Jewhen Małaniuk, niedostatkim badań rosyjskich nad Gogolem było to, że Rosjanie, także i ci z kręgu myślicieli religijnych, zbyt mało uwzględniali w rozważaniach ów ukraiński kontekst, kulturę baroku ukraińskiego, tradycję filozofii ukraińskiej, szczególnie zaś Grigorija Skoworody, bo gdyby brali pod uwagę te zakorzenienia, to Gogol moralista i kaznodzieja byłby dla Rosjan o wiele bardziej zrozumiały. Pewne echa tych niewyczerpanych dyskusji i polemik odnaleźć można w naszym tomie, zwłaszcza w tekstach ukraïnistów, którzy w swych pracach analizują język ukraińskich opowiadań pisarza *Wieczory na chutorze koło Dikańki* w aspekcie antroponimii, ukazują antropologię przestrzeni i przybliżają złożoną tożsamość narodową w dylogii ukraińskiej Gogola, a zatem *Wieczorach* i *Mirgorodzie*, wreszcie koncentrują się na dyskusjach wokół Gogola i jego istnienia w ukraińskiej przestrzeni etnokulturowej, na sprawie prekursorstwa pisarza w używaniu

pseudonimu Ukrainiec. To właśnie on zapoczątkował w obiegu kultury swoisty styl naśladowany przez innych pisarzy ukraińskich. Drugi okres życia i twórczości pisarza, sygnowany przez zintensyfikowaną religijność, prostrację duchową i zarazem kryzys twórczy, mimo wielu nowych propozycji interpretacyjnych, nadal stanowi problem nie do końca wyjaśniony. Pewna próba przybliżenia w aspekcie geokulturologii tych zagadnień, jakie sytuują się w działalności pisarskiej Gogola pomiędzy Rzymem a Jerozolimą, pojawiła się w niniejszym tomie. Przedłożone tutaj gogoliana są na pewno ważnym wkładem badaczy z lubelskiego środowiska sławistycznego w badania nad pisarzem i jego twórczością.

Wypada ponadto zaznaczyć, że w pracach, jakie zostały zamieszczone w naszym tomie, ujawnił się swoisty dwugłos i dialog badaczy rusycystów i ukrajinistów, dotyczący twórczości pisarza, jednak na szczęście pozbawiony został często jeszcze przewijającego się we wszelkich dyskusjach o Gogolu, zupełnie nieuzasadnionego już dzisiaj pytania – do kogo należy Gogol? Z jaką kulturą, rosyjską czy ukraińską należałoby go identyfikować? Przynależność narodowa pisarza, jego egzystencja w kulturowym kontekście rosyjskości i ukraińskości nie powinny na dzisiejszym etapie badań wywoływać niestosownych kontrowersji. Wprost przeciwnie, pytania o tożsamość i znaczenie etnosu ukraińskiego w pisarstwie Gogola winny prowadzić do zupełnie innych odpowiedzi. Nowe objaśnianie jego dorobku twórczego i nowoczesna metodologia badań pozwalają dojrzeć w Mikołaju Gogolu twórcę oryginalnego, w niektórych swych pomysłach estetycznych, a także w jego pracach teoretycznych, koncepcjach na temat sztuki i jej religijnego przeznaczenia – wręcz nowatorskiego. Reinterpretacje, wczytywanie się w jego utwory wydobywa Gogola z prowincjonalizmu, odsłania jednocześnie oblicze pisarza, który przeszedł ewolucję od twórczości etnicznie nacechowanej, gdzie regionalizm i etnograficzny koloryt stanowiły niepowtarzalną wartość, przebywszy drogę od prowincji ku centrum, do twórczości o uniwersalnym statusie estetycznym i etycznym.

Jeszcze jeden jubileuszowy akcent charakteryzuje niniejszy tom, mianowicie jubileusz dwudziestolecia istnienia filologii słowiańskiej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, uruchomionej w październiku 1989 roku, w symbolicznym roku polskiej wolności. Problemy te odnotowane zostały w artykule wstępnym, przybierającym kształt refleksji na temat aktualnych spraw dotyczących funkcjonowania Instytutu Filologii Słowiańskiej, a więc kwestii dydaktycznych, strukturalnych, naukowo-badawczych oraz tych,

jakie ogólnie uwarunkowane są przez sytuację szkolnictwa wyższego w Polsce.

Te główne wątki rozważań ułożone tematycznie zostały – zgodnie z kanonem dotychczasowych „Roczników” – uzupełnione również artykułami, które skupiają się na problematyce wschodniosłowiańskiej, zarówno jeśli idzie o kwestie literatury, jak i języka. Ostatni dział obecnych „Roczników”, stały segment tomu, zawiera recenzje, omówienia i bieżące sprawozdania.